

A PEDAGÓGUSJELÖLTEK KAZINCZY-VERSENYE

A felsőoktatási intézmények Kazinczy Ferenc nevével fémjelzett szép magyar beszéd versenyének 38. országos döntője az Eszterházy Károly Főiskolán

Eger, 2010. április 9–10.

A szép magyar beszéd verseny 2010. évi országos döntőjét az Eszterházy Károly Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszéke rendezte meg az Oktatási és Kulturális Minisztérium, valamint a Kazinczy-díj Alapítvány támogatásával április 9–10-én. A rangos versenyen 26 hazai és határon túli magyar egyetem és főiskola pedagógusképző és jogi karának 41 hallgatója vett részt. A magyarországi intézményeken kívül a pozsonyi, a nyitrai, a komáromi, a besztercebányai, valamint az újvidéki egyetem hallgatói is igen színvonalasan versenyeztek, így bátran mondhatjuk, hogy – ha nem is volt teljes a képviselőlet – a Kazinczy-verseny a Kárpát-medencei felsőoktatási intézmények megméretésének tekinthető.

A kétnapos rendezvénysorozat résztvevőit Lőrinczné dr. Thiel Katalin rektorhelyettes köszöntötte, majd dr. Gósy Mária egyetemi tanár, a bírálóbizottság elnöke nyitotta meg a plenáris ülést, amelynek keretében a következő előadások hangzottak el:

Dr. Gósy Mária egyetemi tanár: *Mire jó a beszédtudomány?*

Vargáné dr. Raisz Rózsa főiskolai tanár: *A szünet a reprodukív beszédben*

Dr. Lőrincz Julianna főiskolai tanár: *A nonverbális elemek szerepe a szövegreprodukciónban*

Dr. Markó Alexandra egyetemi adjunktus: *Mondatok a spontán beszédben*

Az előadások egyrészt a beszédkutatás legfontosabb elméleti kérdéseiről tájékoztatták a versenyzőket, valamint a felkészítő tanáraikat, másrészt pedig a szövegértelmezés, interpretáció és előadás témájához kapcsolódva mintegy előkészítették a versenyt, amely szokás szerint két részből állt: a szabadon választott és a kötelező szöveg bemutatásából.

Kiegészítő programként az első nap lezárásaként komolyzenei hangversenyt hallgathattak meg a résztvevők a Líceum közelmúltban felújított kápolnájában, másnap pedig – a zsűri tanácskozása alatt – megtekintették a Főegyházmegyei Könyvtárat.

A bírálóbizottság elnöke dr. Gósy Mária egyetemi tanár volt. Tagjai: dr. Eőry Vilma (EKF), dr. Havas Judit előadóművész, dr. Molnár Ildikó (Pethő Intézet), Nábrádiné dr. Jurasek Ibolya (PPKE VJK), dr. Markó Alexandra

(ELTE BTK), dr. Merényi Hajnalka (ELTE TÓK), dr. Steklács János (KF) és Vargáné dr. Raisz Rózsa (EKF).

A verseny második része után dr. Gósy Mária, a bírálóbizottság elnöke értékelte a résztvevők teljesítményét, majd kiosztotta a bizottság által odaítélt kilenc Kazinczy-érmet és három különdíjat. Az érmesek pénzjutalomban, a különdíjasok könyvjutalomban is részesültek. Ezen kívül minden résztvevő megkapta a 2005-ös II. egri kiejtési konferencia anyagát, amely a főiskola nyelvészeti tanszékének kiadványaként jelent meg.

A szép magyar beszéd 38. országos döntőjén Kazinczy-émlékérmet kapott: Dénes Diána (Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK), Dsupin Éva (Miskolci Egyetem BTK), Eszenyi Tímea (Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola), Gortva Tamás (Szegedi Tudományegyetem BTK), Képes Ágnes (Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK), Korepta Lilla (Eszterházy Károly Főiskola BTK), Miklós András (Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar), Szabó Klára (Eötvös Loránd Tudományegyetem Tanító- és Óvóképző Kar), Varga Julianna (Károli Gáspár Református Egyetem BTK). Különdíjban részesült Ádám Éva (Kodolányi János Főiskola), Bokor Ágnes (Eszterházy Károly Főiskola GTK), Gál Andrea (Konstantin Egyetem, Nyitra).

A díjak átadását követően dr. Havas Judit előadóművész bemutatta a kötelező szöveg egyfajta olvasatát. A verseny dr. Zimányi Árpád dékánhelyettesnek, a Magyar Nyelvészeti Tanszék vezetőjének záró beszédével fejeződött be, amelyben megköszönte a résztvevők és felkészítő tanáraik, valamint a zsűri munkáját. Befejezésül pedig átadta a verseny tábláját a 2011-es rendezvény helyszínét, az ELTE Tanító- és Óvóképző Karát képviselő dr. Merényi Hajnalkának.

Lőrincz Julianna

Wass Albert: A kastély árnyékában (részlet)

A verseny kötelező szövege

A négy szürke lipicai kanca úgy vetette a fejét, mintha tudta volna, hogy aki a szánkóban ül, nagy farkasprémes utazó bundában, fülére húzott csúcsos süveggel, zúzmarás bajusszal, mozdulatlanul, mint valami szobor, az maga a főispán, a vármegye legnagyobb ura. Vetették a fejüket, rázták a nyakukba akasztott sokhangú zörgőt, melyek hosszú, piros szíjon sorakoztak egymás alatt. A szél kapdosta a kápákra akasztott róka farkat, játszott a négy ló párájával, s egy-egy darabot belőle, mint zúzmarát, lerakott a gyeplőt tartó kocsis bozontos bajuszára, szemöldökére.

A kocsis úgy ült ott a feketére fényezett szánkó bakján, sötétkék, zsinóros bundájában, magyaros süvegben, mint valami haragos, öreg hadisten. Birkabőr kesztyűs, nagy kezeiben keményen fogta a négy ló gyeplőjét, nem nézett sem jobbra, sem balra, csak egyenesen a négy lóra és a négy ló elé, a csikorgóra fagyott téli útra. Orra alatt két fehér jégcsap fityegett egészen az álláig és száját is eltakarta. Zúzmarás szemöldökei fehéren ugrottak elő piros arcából, s e két sövény mögül két apró kék szem figyelt előre, olyan színűek éppen, mint amilyen színe az égnek volt, azon a napon.

Egyetlen felhő sem látszott sehol. A levegő tele volt apró, csillogó kristályokkal véges-végig, mintha maga a hideg fagyott volna meg a Mezőség fölött. Pattant és sercegett szinte a levegő tőlük, s olyan volt az égbolt, mint egy óriás félgöngy, melyből távoli tengerek kéksége tükröződik vissza haloványan.

Fárasztó mozdulatlanság feszült a télbe temetett világon. Távoli gerinceken a behavazott erdők szálfái úgy állottak, mint valami jéggé fagyott őrség. Rétek, legelők, szántások, árkok, kertek és sövények összeolvadtak egyetlen mozdulatlansággá, s a szem, amelyik rájuk nézett, elfáradt, és az embernek sóhajtania kellett, s lépteit megszapорázta, hogy hamarabb hazaérjen.

(Kráter Műhely Egyesület, 1943/2002, 5–6.)

A tartalomközvetítés és a tiszta beszéd a szöveginterpretációban

A 2010. évi kötelező szöveg elemzése

A szöveg egy elbeszélésbe ágyazott, sokszor lírai leírás. Stílusát tehát – a gondolati-logikai szerveződésű esszészövegektől eltérően – a hangulati kép határozza meg. Ez a kép pedig egy mozgást alig mutató állókép. A kevés mozgást leginkább az elbeszélő tekintetének irányváltozása adja: az első két bekezdésben a négylovas szánt látja a főispánnal és a kocsisal, s ebben a képben legalább a lovak mozognak; a második kettőben a mozdulatlan eget és a körülöttük levő mozdulatlan tájat.

A szöveg tartalmának tolmácsolása fontosságban még akkor is megelőzi a beszédtechnikai tisztaságát, ha a Kazinczy-versenyen vagyunk, tehát szépkiejtési versenyen. A szövegegész tartalmának visszaadása ugyanis a szöveg-tolmácsolás célja, s ebben hierarchikusan előbbre való a tagolás, a tartalmi egységek tükröztetése, a tartalmi-hangulati árnyalatok tolmácsolása – szünetekkel, hangsúlyokkal, kötésekkel, beszédtempóval, hangszínnel –, mint a tiszta artikuláció. Az természetesen igaz, hogy a legértelmesebb és legérzékenyebb interpretáció is nehezen fogadható el, ha a versenyző súlyosan beszédhibás, vagy egyéb artikulációs tévedései vannak.

Milyenek a részletei tehát annak a feladatnak, amelyet a versenyzőknek meg kellett oldaniuk?

A négy bekezdést a mondatköziesknél nagyobb szünetekkel kellett elválasztaniuk egymástól, de egyiknek sem volt szabad túl hosszúnak lennie, mert a bekezdések között átvezetés van. Az első bekezdés a lovas szánkót, elsősorban a lovakat, valamint utasát, a vármegye főispánját írja le. A második a szánkó további „utasát”, a kocsist, akit már az első bekezdés végén megemlít az elbeszélő, és aki nagyobb figyelmet kap, mint maga a főispán. A második bekezdés egy olyan „égre tekintő” hasonlattal végződik, amely tematikájában folytatódik a harmadikban: az eget, a levegőt írja le. A negyedik bekezdés tematikája ettől csak abban különbözik, hogy lejjebb tekint az elbeszélő, és az ég helyett a horizontot kémleli. A bekezdések közötti határok tehát nem élesek, így a szünetek is mérsékelten hosszúak.

A szöveg tempója általában lassú: a személyek és a táj leírása egyaránt. A legdinamikusabb rész talán a lovak és a rájuk adott díszek mozgásának leírása. A szöveg interpretálásakor ezért fönnáll az a veszély, hogy a versenyző egyhangúan olvas. A jó megoldás az, ha az általánosan lassú, szemlélődő tempó mellett a látvány belső dinamikáját hangsúlyokkal, jó esetben hangszíndinamikával érzékeltetjük. Nem könnyű feladat ennek a megoldása, hiszen viszonylag hosszú szerkezeteket/szólamokat kellett egy főhangsúllyal kimondani úgy, hogy a szövegrészlet minden eleme érthető legyen, de ne tagolódjon túlzottan szét, pl. *A négy szürke lipicai kanca úgy vetette a fejét, mintha tudta volna, hogy aki a szánkóban ül, nagy farkasprémes utazó bundában, fülére húzott csúcsos süveggel, zúzmarás bajusszal, mozdulatlanul, mint valami szobor, az maga a főispán, a vármegye legnagyobb ura.* A bejelölt fő- és mellékhangsúlyok betartása azonban maga után vonja azokat az egyéb hangeszközöket (tempó, hangerő stb.), amelyek a tartalomnak megfelelő dinamikát létrehozhatják. A szöveg homogén abból a szempontból, hogy az itt részletezett hangsúlyozási-dinamikai megoldások a szöveg egészére érvényesek. Kivételt képez a kevés rövid mondat. Ezeket a hosszú mondatoknál kissé lassabban, a szövegelemek kiegyenlítő tendenciáit figyelembe véve kell olvasnunk. Ráadásul a két valóban rövid mondat tartalma is inkább a lassúbb tempót kívánja meg: *Egyetlen felhő sem látszott sehoh [...]* *Fárasztó mozdulatlanság feszült a télbe temetett világon.* Nem is beszélve arról, hogy a hosszú mondatok sorában a rövideknek központi jelentőségük van mind tartalmilag, mind hangzásilag. Ezért, hogy szerepük világossá váljon, szükséges az is, hogy nemcsak előttük tartsunk szünetet – hiszen bekezdéskezdő, sőt téltelmondatok –, hanem utánuk is.

Általános hiba a szöveg túltagolása, erre ez a szöveg lassú tempója miatt fokozottan alkalmat nyújt. A főntebb idézett mondat bővített szerkezeteihez hasonló nagyon sok van a szövegben (*egy darabot belőle [...]* *lerakott a gyeplőt tartó kocsis bozontos bajuszára, szemöldökére; ült a feketére fényezett szánkó bakján, sötétkék zsinóros bundájában, magyaros süvegben; Távo-*

li gerinceken a behavazott erdők szálfái [...] állottak). Gyakran szétesnek azonban a jelzős vagy névutós szerkezetek, esetleg elváló igekötőjű igék is: a névutó, ill. az igekötő egyforma nyomatékot kap (helyesen: utazó bundában [tkp. utazóbundában], téli útra; egymás alatt, orra alatt; figyelt előre).

A szöveg több olyan alkalmat is kínált, hogy a versenyzők nyelve megbogtoljon. Így lett a lipicai-ból lipcai, a rókafarkat-ból rófarkat, a párájából-ból párjából, a birkabőr-ből bikabőr, az óriás-ból óriási stb. Ezek az értelmes vagy értelmetlen félreolvasáson kívül abból is származnak, hogy az általánosan szokásos gyors beszédtempó nem ad elég időt a nem hangsúlyos, második, nyílt szótagok kiejtésére (az utolsó kettő kivételével mindegyik példára ez jellemző).

A szöveg tolmácsolásának – különösen művészi szöveg esetében – mindig többféle lehetősége van. A fentiekben azonban inkább azokat a dolgokat igyekeztem kiemelni, amelyek általános érvényűek, amelyeket a szöveg egyértelműen kínál. A hangulati elemeknek – bár ebben a szövegben fontosak – ezért nem szenteltem nagyobb figyelmet.

Eőry Vilma